

ԶՄԻՒՌՆԻՒՄ, 8 ՄԱՅԻՍԻ

Պէտք ունի սուրբ Լստուածածին անուամբ հռովմէական Հայոց երկու տարիէ 'ի վեր հաստատած աղջկանց վարժոցին առաջին անգամի քննութեան ու պարգևաբաշխութեան հանգիսին նկարագրութիւնը մեր ազնուական ստորագրողներէն մէկը մեզի իրկեր ու խնդրեր է որ անմիջապէս հրատարակեմք Լրագրաց միջոցաւ: Ուստի մենք ալ յօժարամիտ փութացանք այսօր 443 երրորդ թերթերուն յաւերժածովը հրատարակել զայն, 'ի պարծանս և 'ի պատիւ համազգի եղբայր մերոց:

Հանրէս պարգևաբաշխութեան սուրբ Լստուածածին վարժոցին Հռովմէական Հայոց աղջկանց:

Երկու տարիէն կտոր մը աւելի է որ հռովմէական Հայոց մէջ աղջկաներու կրթութեան համար երեկութեայ վարժարան մը բացված է, Տիգրեանց ազնուազարմ ընտանիքին հովանաւորութեանը տակ: Ըստ իմ անգամ այս վարժոցին աղջկաները իրենց հարցաքննութիւնը ըրին ապրիլ ամսին 21ին ու 22ին, որ առջի օրը հայերէն լեզուի ու հայերէն լեզուով ուսած բաներնուն մէջ քննութեան, իսկ երկրորդ օրը ֆրանկերէն լեզուի, ու ֆրանկերէն լեզուով ուսած բաներնուն մէջ: Այս քննութիւնները, որ կատարվեցաւ 'ի ներկայութեան երեսունի մը չափ անձինքներու, իրիտ յաջող եղան, ու երկու օր իրեք իրեք ժամ քննեցին: Իսկ ամսին 24ին բաղմանութիւն ու ընտիր հասարակութեան մը առջև կատարվեցաւ պարգևաբաշխութեան հանդէսը: Օրդար ված սրահի մը մէջ ժողովեցան հրաւիրեալք: որոնց մէջ երեսնի էին մեծապատիւ Կարապետ պէյը, աշխուատոհմ Միհրան չէլչպին, ու Լաւ տնայաւոց եպիսկոպոսին աթոռակալը յարգելաւոր պատիւ Լյուի իլէո, և ուրիշ յարգելի եկեղեցականներ, պատուաւոր աշխարհականներ, ու աղանդական տիկիներ, և աղջկաներուն հայրերն ու մայրերը, և այլն: Միթարեան վարդապետներէն Հ. Տիգրեան (Թնկերեան, որ վարժարանին մէջ հայերէն լեզուի ու հայերէն ուսմանը ներու գաստու է, կրթութեան վրայ ճառ մը խօսեցաւ, որուն օրինակը վարը կը գնենք: Ղաուր լմննալէն ետքը, աղջկաները հայերէն լեզուով և դաշնալին ու քնար ըսված երաժշտական գործքներով, սրտաշարժ եղանակով երգ մը երգեցին: Ա' երջը աղջկաները մէյ մը հայերէն, մէյ մը ֆրանկերէն գեղեցիկ ոտանաւորներ ու առականեր զրուցեցին բերնուց: որոնց ունկնդիրները շատ հաւնելով, շատ անգամ ծափ դարկին: Այս բաներէն ետեւ, սկսաւ պարգևաբաշխութիւնը: հայերէն ու ֆրանկերէն լեզուով ուսմանը ներու անուաները կը կարգադրէր, ու մրցանակի արժանի եղող աղջկան անունը տրվելուն պէս, կ'երէր կ'երթար աղջկը պատուաւոր անձի մը կամ իր հօրը մօրը ձեռքէն կ'ընդունէր մրցանակը: ու դափնի պսակ մ'աւ, թէոր առաջին մրցանակի արժանի ըլլար: Բ' օրը մրցանակները բաժնվելէն ետքը, աղջկաները նորէն աղջկաները մը երգեցին ֆրանկերէն լեզուով: վերջին շեւաւերաժշտական գործքներով: ասով հանդէսը լմնեցաւ 'ի մեծ հաճութեամբ հանգիստականաց:

Հայերէնի դաստառութիւն բանաստեղծութիւնը չի գրած, մեր սիրելի հասարակութեանը կ'ուզենք պզտիկ խորհրդածութիւն մ'ընել, նոյն իսկ ճառին նիւթէն առնելով: Ղաուր գլխաւոր նը պատանի է ցուցնել թէ կրթութիւնը որչափ հարկաւոր է, ոչ թէ միայն մանչտղոց, այլ նա և աղջկաներու: Այս գեղեցիկ մտածութիւնը, որ ճառը խօսողն ըմբռնեց է, և մեր հըռովմէական Հայ եղբայրները հասկեր են, ու ջանացեր են իրենց հասարակութեանը մէջ վարժոց մը հաստատել երեկութեայ, ըստ ամենայնի բարեկարգ, շատ գովելի գործ մըն է, այս օգտակար գործին սքանչելի հետեւանքները օր մը հռովմէական Հայոց ժողովուրդը պիտի տեսնէ:

և այս մասին շատ փափաքելի ու գովելի բան է, որ բոլոր հայագիւր ժողովուրդը իր միջոցները կաւարելադրործելու և աւելցնելու ջանայ, Յաւով սրտի կ'ըսենք որ մեր ազգը դեռ աղջկաներուն կրթութեանը համար պէտք եղած միջոցներուն աւելի ուշադրութիւն մ'ըրած չէ: և թէ ներքին ու թէ արտաքին վարժոցներ աղջկաներու համար կը պակսին ազգիս մէջ: Սակայն յուսարի է որ ալ ասկէ ետքը աղջկան ժողովը ու ազգիս բարեարդները այս հարկաւոր գործին ալ աւելի ուշադրութիւն կ'ընեն: և այս գեղեցիկ ճառն ալ իւր ազգեցութիւնը կ'ընէ ազգիս բան հասկըցող մարդկանց վրայ:

Հ. Տիգր. Թնկերեանին ճառը: Տեսքը իմ:

Աշխարհիս մէջ մենք բանէ աւելի մարդու ուրախութիւն տուողը գործառնութիւն մը նպատակին հասնիլն է: Այստեղից հասնելէն ետքը՝ բաշխած ներութիւնները մէյ մէկ առիթ կ'ընեն պարծանքի: և գործին յաջողութեամբ պըտակուելը, մարդու կեանքին մէջ արդիւնք մը կ'ըլլայ: Այս մեծ ուրախութիւնը կարծեմ թէ մենք այսօր զգալու իրաւունք ունինք: վասն զի այս վարժոցիս բացուելուն գեղեցիկ գործառնութեանը նպատակին թէոր բոլորովին ալ հասած չէնք, սակայն խիստ մօտեցած ենք: և թէոր մեր աշխատութիւնը դեռ կատարեալ արդիւնք մ'ալ եղած չէ, սակայն այնպիսի նշաններ կան, որոնցմէ յայտնի է թէ օր մը այս գործը գեղեցիկ արդիւնք մը պիտի ըլլայ: Այս նշանները, այս յաւաքադիմութեան քայլերը, որ մեր երկու տարուան ընթացքին մէջ կը տեսնուին, պէտք է որ ես ձեզի ցուցնեմ պարոններ, որպէս զի վերի խօսքերուս անձնասիրութեան ըստած չ'ըլլալն իմացուի: և որպէս զի դուք ալ համազօրեք որ վարժոցիս էն մեծ խնամակարութեան մինչև էն կրտսեր երախտաւորը, և ծնողք, և ուսուցիչք և ուսանողք պատճառ ունին իրաւացի ուրախութեան մը: բայց հոս գալու համար ներքինք ինձի որ մասնաւորէն չ'ըսեմ, վարժոցիս վրայ չ'ուսած, ընդհանուրէն առնեմ խօսքս: Թէոր աչքի դարձողն չուն մը կայ որ զանազանէ մարդս ուրիշ շնչաւոր արարածներէ, մարդուս խոհականութիւնն է, և մտածմունքը յօդաւոր ձայնով յայտնելու կարողութիւնը: Այս կարողութեամբն է որ մարդ աշխարհիս դեղը ձեռքէն առած բոլոր շնչաւոր և անշունչ արարածներուն կ'իշխէ: Բայց այս կարողութիւնը, այս առաւելութիւնը, որ մարդս ունի ուրիշ արարածներու վրայ, Լստուածատուր պարգև մըն է, մարդուս իւր հնարքէն չ'է, ուստի արդիւնք մ'ալ չ'ունի մարդս այս մասին մէջ: Մէկ ուրիշ գիտողութիւն մը, ուրիշ բաղդատութիւն մը կայ որ մարդուս շատ աւելի մտածելու տայ: Վը տեսնենք հողագնտիր վրայ այնպիսի խումբ բեր մարդ ըստած արարածէն, որոնց յիշաւի մի օրինակ մարդ ըլլալը չենք կրնար ուրանալ, սակայն անոնց իւրաքանչիւրը իրարմէ այնչափ մեծ տարբերութիւն ունի, որ ինչպէս կենդանին առ մարդ է, ասանկ ալ այս ինչ խումբ մարդոյ առ այն ինչ խումբ: Պարոններ, ձեզմէ շատերը հողագնտիր բարեկիրթ ազգերուն, և անկիրթ ու վայրի ժողովուրդոց, պատմութիւններուն տեղեակ է: ուստի հարկ չ'ըլլար ինձի ըսածիս ստուգութիւնը երկայն պատմութիւններով ու օրինակներով հաստատել: միտ բերէք միայն Վերի կէի ներքեւը, ուր որ մարդագործ մինչև հիմա իւր արիւնամը բազմինները կը թրջէ կը ըսեն: միտ բերէք միայն Մեծ Սկիւնոսի կղզիներուն վայրագ ժողովուրդները, ուր որ իրենց թշնամոյն դիակին վրայ այլանդակ տնախմբութիւններ կը կատարեն: միտ բերէք Հնդկաստանի, Պերմանի, Ղաբոնի սնտիապաշտ ժողովուրդները, ուր որ պրահմաններու և քուրմերու արտաւոր վարդապետութիւններուն կուրօքէն հետեւելով, մինչև իրենք զիրենք ողջ ողջ կրակի մէջ կը նետեն: Այս ամուսան մը ճամբայ է մեզմէ

Պարսկաստան, ուր յանցաւորները սոսկալի տանջանքներով չարչարելու բարբարոսութիւնը դեռ վերցուած չ'է: Հիմա սոսկ ներհակ Պրանտայի, Նիկիայի, Միացեալ Նահանգներու, Գերմանիայի և Իտալիայի բարեկիրթ ժողովուրդները միտ բերէք, ու զրուցեցէք թէ մարդկութեան զանազան խումբերուն մէջ զգալի տարբերութիւն մը չիկայ, զրուցեցէք թէ վերի ըսած բաղդատութիւնս սուտ է:

Այսպէս երկուքի բաժնելէն ետեւ մարդկութիւնը տարակոյս չիայ որ երկու բաժանման մէջ ալ աւելի կամ նուազ բարբարոս, և աւելի կամ նուազ բարեկիրթ աստիճաններ կան, հիմա մեզի քննելու հարկաւոր բան այն զանազանութիւններն էն, հասարակապետութեան ինչն, մարդկութեան մէկ մասը բարեկիրթ կրնայ ըլլալ, և միւսը վայրի կրնայ:

Այս բանիս պատճառը, պարոններ այն է, որ մարդկութեան այս երկու բաժանումները մէյ մէկ միջոց, մէյ մէկ սկզբունք սեփականած են իրենց: այս սկզբունքները իրարու հակառակ են բոլորովին, ուստի անոնց հետեւանքն ալ իրարու հակառակ է: Այս սկզբունքներէն առջինը, որ մարդկութեան պատիւ կ'ընէ, է հոգ ունենալ մարդ ըսված արարածին սրտին ու մտքին վրայ անոր մանկութենէն: Այս սկզբունքներէն երկրորդը, որ մարդկութեան նախատիքը կը բերէ, է անիմիթ ընել տղու մը սրտին ու մտքին պէտք եղած խնամքները: Այս է ահա պատճառը որ մարդկութեան մէկ մասը բարեկիրթ, և մէկալը անկիրթ կ'ընէ:

Իսկ երկրորդ ազգեր որ կ'ըսենք հիմա, անոնք ալ ատեն մը բարբարոս էին: վերին նախախնայ մութիւնը այնպիսի մարդիկներ զրկեց անոնց, որոնք մարդկային ազգը բարեկեցիկ ընելու խընդիրը սկսան յուզել: ու վերջապէս սկսան վերի ըսած գեղեցիկ սկզբունքներս: Այս սկզբունքին վրայ է, պարոններ, ու գարունկէս և աւելի է, որ Լուրդա իր ժողովուրդներով իր տէրութիւններով, իր եկեղեցական ուստովը կ'աշխատի ներսով, իր եկեղեցական ուստովը կ'աշխատի մարդկային ազգը բարբարոս ու բարեկեցիկ ընելու: և այսչափ կամքերու և խեղճերու ու ժողով գործադրված միջոցին՝ կրնան անուն տրուած է:

Այն բան աշխարհիս մէջ կամաց կամաց դէպ 'ի կատարելութիւն կը դիմէ: վասնզի ամէն բան վրան մտածվելու, կոխվելու և շտկվելու կարողութիւն ունի, այսպէս ալ եղաւ կրթութեան բանը: Եւս զանկա մարդկութեան ազնուազայն սեռին, այսինքն երկի մարդիկներու ուզեցին տալ, ետքը տեսան որ սոսկ կրթութիւնը վարպետի մը սաստիկ տակ, վարժարանի մը բանտին մէջ չսկսեր: այլ հայրենի յարկին տակ, ու բարեկիրթ մօր մը խնամքին մէջ դնելու է կրթութեան հաստատուն հիմը: Այս գիտողութիւնը ազգի մը յառաջագիմութեանը աշխատող առաքելին մարդիկներուն իմացուց թէ՛ կրթութեան մասին մէջ նախապատուութիւն պէտք չ'է տալ մանչ տղոց: այլ ընդհանուր ընել զայն նաեւ աղջկաներու:

Այսպէս Լուրդայի ժողովուրդները զիրենք կատարելագործելու միջոց եղող կրթութեանը գտնելէն, ու զայն նաեւ կանանց սեռքին հաստատելու ընելէն ետքն է որ այն բաղդաւոր աշխարհին մէջ մարդկային ազգի հին ու տեղ չենք վրայ սկսաւ կանգնել այն նոր ու գեղեցիկ շէնքը: որուն մենք հեռուէն կը զգարմանանք ու իրաւամբ կը նախանձինք: Այն մեծ բարիքն էր որ եղող կրթութիւնը գտնուելէն ետքն է որ այն բաղդաւոր աշխարհին առաջին ու երկրորդ ու երրորդ կարգի քաղաքներուն, մինչև ամեններուն և գեղերուն մէջ ալ վարժարաններ կ'աղբյուրներ, ու կրթարաններ բացուեցան: Վը ըստան միայն երկու միլիոնէն աւելի մանչ ու աղջիկ գաւկններ ունի իր կրթութեան աներուն մէջ: ուսկից կ'երեն ամէն տարի զգաստ ու ձիւքերով գարդարուած հազարաւոր օրիորդներ:

որոնք յաջորդ ծնունդին առաքելի մայրեր կ'ըլլան, և մայրական ձեռքով կը դնեն իրենց նորածին զաւակներուն սրտին մէջ կրթութեան սերմը և անոնց նախնական կրթութեանը տաս տասներկու տարի հոգ տանելէն ետքը կը յանձնեն զանոնք ազգային վարժարաններու, ուր մայրական կրթութեան հիմին վրայ կը բարձրանայ կրթութեան շէնքին մնացորդը:

Այս ասանկ ըլլալէն ետքը ինչո՞ւ կը զարմանաք պարոններ որ Լեւոնայի ազգերու հանձարը, ճարտարութիւնը, հարստութիւնը, ուժը, որով և երջանկութիւնը օրէ օր կ'աւելնայ: Ուր որ պատճառ մը կայ, հոն հետեւանք մ'ալ կայ. և ահա այս փաստաբանի հետեւանքներուն ալ պատճառը կրթութիւնն է:

Մինչև հիմա համառօտիւ ըսածներէս յայտնի կ'իմացուի մտքիս ուր նայիլը: Ժողովուրդներէն մէկին ծաղկած վիճակը, մէկայլին յետնութիւնը, մէկին երջանկութեան և մէկայլին ասպարէզանկութեան պատճառը յիշելէն ետքը, պիտի դարձնեմ աչքս մեր տէրութեան, մեր երկրին և մեր ժողովուրդեան վրայ: Պարոններ, մարդկային ազգի երկու մեծ բաժանմունքներէն որոնք մէջ կրնանք դնել զմեզ: Թէ որ քսան երեսուն տարի առաջ մէկը այս խնդիրը յուզէր, շատ տաք նապէր պիտի այս հարցման սրտասխանը տայր, բայց ես երջանիկ կը սեպեմ զինքս, որ այսօր և այսպիսի բարեկիրթ քաղաքացիներու ժողովին մէջ հարկ կ'ըլլայ ինծի այս բանիս պատասխանը տալու: Ինչու մի տարակուսիք որ մենք ալ յառաջագէտ ազգաց կարգը նստելու իրաւունքը կ'ենեն աւելի արագած ենք, քաղաքականութեան ճամբուն մէջ խել մը ատեն է որ մտած ենք: Թէ որ ըսածիս տարակուսի մէկը, թող աչքէ անցնէ պատմութիւնը մեր հօր տէրութեան, որուն հովանաւորութեան տակ բաղդովին կը գտնուիմք: Այս ծովու պէս ընդարձակ ինքնակարութեան սկիզբն ու մէջտեղը Օսմանի, Սուրատի, Մէհմեմետի ու Սիւլէյմանի պէս հաւաքող աշխարհակալ թագաւորներ կը զարգաւորեն, որոց միահեծան կառավարութեանը մէջ կը տեսնուին իրաւի երբեմն կտոր մը չափազանց անաշխու թիւն, իսկ վերջը կը զարգարեն Մէլի մի, Սահմաւտի և Մէհմետի պէս աշխարհաշէն, քաղաքագէտ ու օրէնսդիր թագաւորներ: Թող աչքէ անցնէ տէրութեան նահանգներն ու գըլխաւոր քաղաքները, ուր որ արդարութիւնը օր ըստ օրէ աւելի արթնում աչք ժողովուրդներու վրայ հսկելու հետ է. կրօնի ազատութիւնն ու կեանքի ու ստացումաճքի ապահովութիւնը հաստատուած է. երկրագործութիւնն ու վաճառականութիւնը ծաղկելու հետ է: Թող աչքէ անցնէ կրթութեան ու գիտութեան համար եղած հիմնարկութիւնները. կ'ուզէ զննարարական ըլլայ, կ'ուզէ գիտական, կ'ուզէ ճարտարաւէտ:

Կարնք միայն տէրութեան իւր կողմէն, իւր գանձէն ըրած ձեռնտուութիւններն են քաղաքականութիւնը և կրթութիւնը առաջտաննելու համար: Հապա ուր թողուիք տէրութեան օրինակէն խրախոյս առած, անոր զանազան ժողովուրդներուն հնարած միջոցները նոյն նպատակին հասնելու համար: Թէ որ միայն մօտ տարիներս մայրաքաղաքիս ու տէրութեան գլխաւոր քաղաքացի մէջ կառավարութեան և իւր ժողովուրդներուն բացած կրթութեան և ուսման տրնետուն վրայ խօսիմք, երեսներ կը բռնէ: Ինչ մեծ բան կը յուսար Պուլիար ըսուած ժողովուրդէն, սակայն Լոթրենի մէջ բարերարի դրամով և տէրութեան հաւանութեամբ և պաշտօնականութեան տակ գեղեցիկ դպրոց մը շինած են. ուր յիսուն վաթսուն տղայ ձրի իրենց հայրական լեզուն կ'ուսանին, ու պէտք եղած նախնական դաստիարակութիւնը ձեռք կը բերեն. ասիկա ես աչքս տեսայ:

Այս գէպերէն յայտնի կ'երևի որ մեր տէրութիւնը, մեր երկիրը, մեր ժողովուրդը շատոնց մարդկութեան բարբարոս մտնէ բաժնուած է. շատոնց զինքը Լեւոնայի կիրթ ազգաց աստիճանը բերելու կ'աշխատի. և դեռ յիսուն տարի մը, մեր յաւրդները, ձեր զաւակները պարոններ, իրենց հանձարով ի վեգ պիտի գան Լեւոնայի հետ, և գիտութեանց, արհեստից ու քաղաքականութեան աւելի ծաղկելուն պատ-

ճառ պիտի ըլլան:

Այս ըսածիս համառօտեմ եմ ես, այս խօսքերը զուգեցուցելու իրաւունք ունիմ ես: Աչքերն ահա անջնգ բերէք միայն հռովմէական Հայոց պղծութիւն ժողովուրդը քսան տարուան միջոցին մէջ որչափ կրթարաններ ունեցաւ, թէ մայրաքաղաքիս մէջ ըլլայ և թէ Լեւոնայ: Ինչպէս գիտցաւ գրելու կարգաւորութեամբ միջոցը ծաւալելու մէջը ինչպէս հասկցաւ որ կրթութիւնը արմատաւոր ըլլալու համար մայր դաստիարակներ պէտք է ունենայ ազգ մը: Արեւելք ինծի սերեմն, որ երկու խօսք ալ այս կրթութեան տունին վրայ խօսիմ, որուն ձեր մէջէն շատերը բարերար են, որուն յարկին տակ ձեր մէջէն շատին զաւակները կը զարգանան. և որուն փառքը սիրով յանձն առիք գալ տեսնել: Կրթութեան օգտակարութիւնը, որ արդէն ամենիդ ծանօթ էր, ու մեր նախնիքաց խօսքերով քիչ մ'ալ աւելի երեւան ելաւ, տարակոյս չգէր որ այս վարժոցը աղբին համար խիստ պիտանի հիմնարկութիւններէն մէկն է. ու աղբին երբեմն երբեմն ըրած գովելի գործոց մէջ էն աղէկներէն մէկն է: Ահա ասկէ ետք շատ ծնողք պիտի յմտածեն իրենց աղջիկ զաւակներուն կրթութեանը թէ ուր կամ ինչպէս ընեն. և ան մայր դաստիարակները որոց աղբը կրփաւ փառք, ահա այս տունին դռնէն պիտի ելնէ:

Ինչքան ըսածիս, արժանապատիւ ծնողքներ, առաջաւոր խելք հասուցած էք, դուք այս ըսածքս լաւ հասկցած էք. թէ չէ՝ ձեր զաւակները հոն չէիք դնէր. և հիմա ձեր միմիայն հոգը չէ թէ անիկա է որ խաբուած ըլլաք ձեր տեսութեանը մէջ, հապա այն թէ արդեօք մեր զաւակները մեր փափաքին ու մեր ծնողական ձեռնտուութեանը չափ առաջ կ'երթան թէ չէ: Այս ճառիս էն սկիզբը խոստացայ այս կողմէն ըզձեզ ապահով ընել. և խօսքս կը բռնեմ:

Լեւոն տարին լրացաւ, ու երրորդը կ'ընդմիջէ քանի որ ձեր զաւակները մեզի աշակերտեցան: Իողոր այս միջոցիս մէջ, որչափ որ մեր միտքն ու մեր փորձը առաջնորդէց, անոնց սիրտը աշխուսեցնելու և միտքը զարգարելու ջանացինք. կրօնքին վարդապետական ու հաւատարմական ըլլալը, որ քրիստոնէական սրբազան ուսումին մէջ սովորեցան, բաւական չնայեցինք անոնց հոգուն դաստիարակութեանը. այլեւ աւետարանական առաքելութիւններուն վեմ սկզբունքները անոնց սրտին վրայ փայլ ունեցանք դրօշմելու. որ գիտնան իրենց նմանեցող օգնել, թշնամիին ներել, տկարը չարհամարհել: Մոքերին աշխարհագրական, պատմական ու այլեւայլ հարկաւոր գիտելիքներով զարգարեցինք. որպէս զի եկած գացած ժողովուրդներուն վարքը, առաքելութիւնն ու վատեւրուն տարբերութիւնը ու աշխարհիս մեծութիւնը տեսնելու, Ստուծոյ մեծութիւնը տեսնելու ու զարմանալու, և իրենց պարտքը առ ազգն ու առ ընտանիս հասկնալ: Ձեռքերին կերպ կերպ ճարտարութիւններու վարժեցուցինք. որով կեանքերնուն մէջ ժամանակնին միշտ օգտակար և զուարճալի կերպով կարենան անցնել: Համառօտ՝ ձեր զաւակները աղբային լեզուն սկսան հասկնալ ու հասկնալէն Քրիստոնէի բաւական տեղեկութիւն ունեցան. և երկու լեզունով քիչ շատ կը գրեն ու կը կարդան. և այս ամէնը երկու տարի ու չորս ամիս մէջ:

Երբ այսչափ քիչ ատենի մէջ այսչափ արդիւնք տեսնէք, կարծեմ թէ ալ չէք տարակուսիր որ ձեր զաւակներուն ժամանակը առանց արդիւնքի չ'ենցանք, կարծեմ թէ ալ երկբայութիւն չըլլանք, որ այս տունը ազգին համար խիստ պիտանի հիմնարկութիւն մըն է, կարծեմ թէ՛ մանաւանդ թէ՛ համառօտեմ եմ, որ այս տունին բարերարները էն մեծէն մինչև էն պղտիկը իրաւունք ունին ուրախանալու իրենց գործին վրայ: Այն, պարոններ, դուք այս վստահութիւնը կրնաք ունենալ. գործին սկսիլ գործին կէսն է կ'ըսեն. ուր մնաց երբ սկսելուն հետ այսչափ արդիւնք ալ տեսնուի: Եւ այն անգամ երբ զուարճուիք մը պիտի տամ, աւելի հաստատուն պատճառ մը, որով տեսնէք թէ այս գեղեցիկ գործը օր օրէ աւելի պիտի ամրանայ. և այս տունին փառքը աւելի պիտի պայծառանայ:

Կը գուշակէք պարոններ միտքս, այս զօրաւոր ապացոյցը, այս հաստատուն պատճառը սա է, որ այս բարերարութեւ գործին գլուխը աղնալ զարմ Տիւ գեանց ընտանիքը կը գտնուի. և նոյնիքն տոհմիկ Միհրան չէլէպին որ իր արքունական և ընտանեկան մեծամեծ զաւորամեքերուն մէջ ջերմ սրտով ու արթուն աչքով կը հսկէ այս օգտակար գործին յաջող ելքին:

Յետ այսչափ փաստերով ցուցնելու մարդկութեան մէջ եղած երկու մեծ բաժանումը, մէկը յետեւալ միւսը յառաջագետ, յետ ցուցնելու թէ կրթութիւնն է պատճառ ազգերէն ոմանց բարեկիրթ ու երջանիկ ըլլալուն. յետ ցուցնելու թէ մեր տէրութիւնը, մեր երկիրը շատոնց կիրթ ազգերու կարգին մէջ մտնել սկսած է. յետ ցուցնելու թէ այս վարժոցս ալ մեր ժողովուրդին աւելի առաջ ելծալուն զօրաւոր միջոց մըն է. յետ ցուցնելու թէ վարժարանս նորատակին հասնելու վրայ է իր աշխարհներուն զարգացմամբ, թայլ տուէք ինծի, կ'աղաչեմ, որ խօսքը քիչ մ'ալ մեր վրայ, ու մեր աշխարհներուն վրայ դարձնեմ:

Շնորհակալ, մոքերնիդ բերէք այն խօսքերը որ շատ անգամ ձեզի կ'ըսէի. սիրով աշխատեցէ՛ք ներքութեան կտոր մը համբերեցէ՛ք, ժամանակին յարգը գիտցէ՛ք, Ստուծա՛ծ ձեզ կ'օրհնէ և մարդիկ՝ օր կուգայ՝ որ զձեզ կը գովեն. ահա այն ըսած օրերէս մէկը: Շնորհակալ, դուք այս խրատները պահեցիք, դուք մեր ջանքը ձեր ջանքով գիտցաք պարտապահանք, դուք աշխատութեան չփախաք. և ահա ձեր աշխատութեան պտուղը կը վայլէք, ու պիտի վայլէք: Երբ ձեր սրտին ու գէմբին վրայ կը փայլին զգոնութեան ու համեստութեան առաքելութիւնները, այն մեզի փառք է. երբ ձեզ կը տեսնենք որ զանազան գիտութեանց միտ կը հասցնէք, զանազան լեզուով կը հասկնաք ու կը բացատրէք, այն մեզի պարծանք է. երբ զձեզ օտարք ճարտար կը տեսնեն. և ժամանակնիդ օգտակար կ'անցնի, այն մեզի ուրախութիւն է: Ասկայն գիտցէ՛ք օրիորդներ, որ ձեր գիմարդ դեռ ճամբայ կայ. դեռ ձեր կրթութեան և ուսման ասպարէզին հաղիւ մէջ տեղը հասած էք. բայց ինչ սիրով ու քաջութեամբ որ ճամբայ ընկաք, նայեցէ՛ք որ մինչև վերջը նոյն կտոր թիւնը ձեռքէ չ'ընկնէ: Մի վախէք, այն Տէրը որ ձեզի իր շնորհքով օգնեց, նորէն կ'օգնէ. այն յարկը որ մինչև այսօր ձեզ ընդունեցաւ, նորէն կ'ընդունի՝ ծնողաց ու բարերարաց խնամով՝ այն ձայնը, այն վարպետներու ձայնը, որ մերթ անդուռ մերթ սաստիկ ձեր գլխին վերելք խօսեցաւ ու ձեզի ճամբայ ցուցուց, այն ձայնը՝ դուք նորէն կը լսէք: Այն ձայնին յարգը պէտք է որ գիտնաք դուք օրիորդներ. այն ձայնին երախտագէտ պէտք է որ ըլլաք դուք. վստահի այն ձայնը այնպիսի կուրծքերէ ելած է, որոնց փափաքը ձեր օգուտն է. ձեր աս տեղի երջանկութիւնը, ձեր հանդերձեալ փառքն է: Այսչափ խօսք ձեզի շատ է քիչ չէ:

Իսկ մենք, պարոններ, գիտե՛ք ինչու այսօր սօվորականէն աւելի ուրախ ենք. վստահի երբ մեր ձեռքը մեր խղճին վրայ կը տանինք, կը նայինք որ մեր սիրտը հանգարտ կը դարձնէ, մեր պարտքը կատարած ըլլալուն նշան. կը նայինք որ այս աղիւս օրիորդներուն յառաջագետութիւնը մեր ձեռքէն եկած ջանքովն ելած է. մանաւանդ ինչ առաքելութիւններուն ջանքով, և անոնց մէջ ալ առաքելաբար իրենց մեծ վարպետուհի Ս. Ս. Երթիկերին ջանքովը:

Պատկառելի ժողով, մեր այսօրուան կարգէ դուրս ուրախութեանը էն գլխաւոր մէկ պատճառն ալ սա է, որ զձեզ կը տեսնենք ուրախ հոս ժողովում, ու մեզի բաժնութեան թիւն տարուհետ ձեր զուարթութեամբ ու ներկայութեամբը: Այս բանիս համար մեծապէս շնորհակալութիւն կը մատուցանենք ձեզի, ինչպէս նաև մոռալիք ունեցնելու ձեռքը:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԴԱՆՈՒՄՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ